

ДВА НЕВІДОМІ ДОКУМЕНТИ ДО ІСТОРІЇ ПРАЗЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Унаслідок першого поділу Польщі агресивними сусідами, Галичина поповнила габсбурзькі володіння, а отже, стала складовою загальноавстрійських процесів. Передовсім, на неї поширилися реформи освіченого абсолютизму, що їх послідовно проводив віденський двір і які позитивно вплинули на всі сторони життя суспільства. Секуляризація, усунення дискримінації некатолицьких конфесій, одержавлення шкіл, розширення мережі медичних закладів відкрили широкий простір для подальшого розвитку культури й освіти краю. Галичина була краєм багатонаціональним, у якому більшість мешканців становили українці та поляки. Крім них, численні національні громади творили євреї, караїми, вірмени та ін. Наприкінці XVIII ст. у Галичині фактично встановилася офіційна тримовність, яка полягала у рівноправності німецької, польської і латинської мов. Оскільки службовці, за винятком найнижчих рівнів, не знали місцевих звичаїв і мови, віденський уряд радив “керівниками адміністративної влади обирати людей найбільш шанованих, при тому можна було б задіяти чехів, силезців та тих угорців, що в слов'янській мові цілком розбираються” (... wenigstens einer slavischen Sprache vollkommen kundig sind)¹. Німецька була, передовсім, внутрішньою мовою адміністрації, хоча не всі службовці нею володіли. Так, про губерньського радника Гуїнжі Йосиф II іронічно сказав, що той знає багато мов, крім німецької, польської та латині. Крім того, більшість чиновників середньої ланки, які більш-менш добре розмовляли по-німецьки, не спроможні були письмово викласти суть справи. З огляду на це, дещо ширше застосування в адміністрації мала польська мова.

Австрійська влада була зацікавлена в тому, щоб урядниками на всіх теренах монархії, у тому числі у Галичині, працювали особи, які б розуміли мову місцевих мешканців та могли з ними спілкуватися. Цим пояснюється слов'янське походження більшості австрійських урядовців. Для значної більшості з них робота на периферії була можливістю зробити кар'єру на державній службі, а для деяких – просто збагатитися. Серед них було чимало й таких, що володіли лише рідною та німецькою мовами.

З метою підготовки високоосвічених, із знанням мов державних службовців у Львівському університеті в 1825 р. була відкрита кафедра польської мови. Проте через відсутність фахівця – професора-полоніста – вона практично не функціонувала. Через це місцева львівська влада вивчала питання про утворення відповідної кафедри в Празькому університеті, оскільки саме з Чеських земель прибувало найбільше службовців.

Активну зацікавленість у відкритті полоністичної кафедри у Празі проявив В.Ганка, відомий уже на той час учений і громадсько-культурний діяч. Про нього у Львові знали, оскільки він ще у 1819 р. намагався стати бібліотекарем книгозбірні Львівського університету². У грудні 1826 р. В.Ганка надіслав листа на ім'я галицького губернатора А.Л.Лобковіца, в якому обґрунтував доцільність відкриття у Празькому університеті кафедри польської мови. Її основою мала стати кафедра угорської мови, яка фактично не діяла через відсутність студентів. У зв'язку з цим він запропонував перепрофілювати її на полоністичну. До пропозиції В.Ганки у Львові прислу-

¹ *Ignotus [K. Chłędowski]. Zająęcie Galicji // Ateneum. 1880. T. 17. S.33.*

² *Hostička V. Ukrajina v názorech české obrozenecké společnosti do roku 1848 // Slavica. 1964. Č.4. S.564.*

Документ 2

Die
 P. d. v. erzbischöfliche Hofrat
 Heinrich von Cöllern
 des galizischen Landesverordneten

In der Ergebensten Anweisung
 mit Bezugnahme auf die gefällige
 Antwort zu demselben
 24. J. Jän. 184.

L. M.

Sein die in f. M. Königlichen Hofrathes
 Erbkammer Directorium an dem 10. J. J.
 den 10. J. J. in der gefälligen Antwort
 lautet, dass die Einfuhrungen auf das
 Salzrecht die Einnahme des Salzrechtes
 nicht abnimmt, sondern dieselbe erhöht,
 so wird die gefällige Antwort nicht in
 der Angelegenheit der Salzverordnungen
 berücksichtigt sein, sondern nur die
 Befugnisse des Landesverordneten in der
 Angelegenheit der Salzverordnungen
 berücksichtigen, so ist die Befugnis des
 Landesverordneten in der Angelegenheit
 der Salzverordnungen nicht in der
 Angelegenheit der Salzverordnungen
 berücksichtigt, sondern nur die Befugnisse
 des Landesverordneten in der Angelegenheit
 der Salzverordnungen berücksichtigen.
 Die Befugnisse des Landesverordneten
 in der Angelegenheit der Salzverordnungen
 sind in der Angelegenheit der Salzverordnungen
 berücksichtigt, so ist die Befugnis des
 Landesverordneten in der Angelegenheit
 der Salzverordnungen nicht in der
 Angelegenheit der Salzverordnungen
 berücksichtigt, sondern nur die Befugnisse
 des Landesverordneten in der Angelegenheit
 der Salzverordnungen berücksichtigen.
 Die Befugnisse des Landesverordneten
 in der Angelegenheit der Salzverordnungen
 sind in der Angelegenheit der Salzverordnungen
 berücksichtigt, so ist die Befugnis des
 Landesverordneten in der Angelegenheit
 der Salzverordnungen nicht in der
 Angelegenheit der Salzverordnungen
 berücksichtigt, sondern nur die Befugnisse
 des Landesverordneten in der Angelegenheit
 der Salzverordnungen berücksichtigen.

Er
 27. J. J.
 10. J. J.
 in der Angelegenheit der Salzverordnungen
 in der Angelegenheit der Salzverordnungen

Er p. 14
 1.

№ 17.

in diesem die Galgenzeit zu beschreiben
 die große Praxen nach der galgenzeit
 zu bezeichnen, wie nicht an der neuen
 Beschaffung der neuen Beschaffenheit zu sein,
 und, wenn sie nicht bei dem neuen Beschaffenheit
 in diesem nicht vollenden möglich sein
 und sich so zu bezeichnen zu sein, in diesem
 qualitativ unvollkommen zu sein.

zu diesen Beschaffenheit unvollkommen
 in diesem Beschaffenheit, f. M. zu sein

1. in der Praxen Beschaffenheit in diesem Beschaffenheit
 sein die Beschaffenheit Praxen zu sein, und
2. zu sein, dass diese mit neuen Beschaffenheit
 Praxen nach Galgenzeit Beschaffenheit sein,
 kein Beschaffenheit möglich werden diese,
 wenn ab sich nicht zu sein, die neue diese
 große Praxen in Praxen mit diesen Beschaffenheit
 Praxen, wie sich neuen Beschaffenheit Beschaffenheit
 bei dem Beschaffenheit Beschaffenheit Beschaffenheit
 die große Praxen, mit Beschaffenheit Beschaffenheit
 zu sein diese diese diese diese Beschaffenheit zu
 sein.

zu Beschaffenheit mit den neuen Beschaffenheit
 Beschaffenheit mit zu sein diese, dass die Beschaffenheit
 diese Beschaffenheit Beschaffenheit Beschaffenheit
 Beschaffenheit Beschaffenheit Beschaffenheit, wenn f. M.
 in diesem Beschaffenheit Beschaffenheit die Beschaffenheit
 Beschaffenheit Beschaffenheit Beschaffenheit, welche nicht möglich
 Beschaffenheit Beschaffenheit, wenn sich nicht Beschaffenheit
 die neue Beschaffenheit Beschaffenheit Beschaffenheit
 und nicht diese Beschaffenheit Beschaffenheit Beschaffenheit
 die ist, dass die in diesem Beschaffenheit Beschaffenheit
 die Beschaffenheit Beschaffenheit, wie die Beschaffenheit
 Beschaffenheit Beschaffenheit in diesem Beschaffenheit die
 Beschaffenheit Beschaffenheit Beschaffenheit in diesem
 Beschaffenheit Beschaffenheit, wie nicht Beschaffenheit Beschaffenheit

17. 4

Handwritten signature

ПЕРЕКЛАД

Документ 1

Лист Вацлава Ганки

Ваша Світлосте!³

Так як Й[ого] Імп[ераторська] Величність⁴ значну частину службовців для Галіції⁵ набирає з Богемії⁶, вважаю, що було б дуже вигідно, аби такі молоді люди (правники, медики та ін.), які домагаються посади та службової кар'єри у цьому королівстві, перш ніж туди їхати, вивчили мову того краю. Зокрема, це важливо тому, що обійнявши посаду, вони не будуть мати так багато часу, аби належно її вивчати; тому маємо приклади, що багато з них, особливо так звані обмінні богемці, після 10, навіть після 20-річного перебування на своїй посаді в Галіції все ж жодного слова по-польськи сказати не можуть, чим, звичайно, незадоволені обидві сторони.

Цьому, однак, легко можна зарадити. У Празькому університеті⁷ є кафедра угорської мови, на утримання якої щорічно витрачається 600 ф[оринтів]⁸ Й[ого] В[еличності]; Але від часу її заснування не було жодного бажаного вивчати цю мову. Причина в цьому досить проста, оскільки до Угорщини не можна посилати людей на роботу з огляду на конституцію та інші закони цієї країни.

Для того, щоб держава мала від цих справ якусь користь, думаю, і великих труднощів у цьому не буде, достатньо цю кафедру угорської мови замінити на кафедру польської мови; тоді в Галіцію зможуть приїжджати тільки спроможні задовольняти ці потреби.

11 груд [ня] 1826

Найпокірніший слуга

Венцеслав Ганка⁹

бібліот[екар] музею.

³ Йдеться про графа Августа Лонгіна Лобковіца (1797–1842) – австрійського державного діяча, чеха за походженням. З серпня 1826 р. по вересень 1832 р. він був галицьким губернатором.

⁴ Франц I (12 лютого 1768–2 березня 1835) – імператор Священної Римської (1792–1806) і Австрійської імперії (1804–1835). З його приходом на престол фактично завершилася епоха „освіченого абсолютизму” в Австрії, започаткована реформами Марії Терезії. 2 серпня 1806 р. видав декрет про ліквідацію Священної Римської імперії, утвореної Карлом Великим на початку IX ст. У 1826 р. доповнив зміст Прагматичної санкції Карла VI з питань наслідування престолу. Один із 33 його титулів – апостольський угорський король і король Галіції та Лодомерії. Чотири рази був одружений, однак спадкоємців (5 синів і 7 доньок) мав лише від другого шлюбу з Марією Терезою Неапольською. Володів німецькою, італійською, латинською і французькою мовами.

⁵ Після першого поділу Польщі землі колишнього Галицького князівства увійшли до складу Австрійської монархії за назвою “Королівство Галіції і Лодомерії” як імперська провінція з центром у Львові на правах коронної землі. З цього часу до титулу правлячого Габсбурга додавалися слова “король Галіції і Лодомерії”. Лодомерія – перевернена назва давнього Володимирського князівства.

⁶ Богемія або Богемське королівство – німецька офіційна назва Чехії в складі австрійських володінь упродовж 1526–1918 рр. Після Білогорської битви (1620) чеська корона постійно перебувала у руках Габсбургів. Символом колишньої влади залишався земельний сейм у Празі. Адміністративно становила Чеську губернію.

⁷ Празький університет був заснований декретом Карла IV у 1348 р. У 1826 р. він мав чотири факультети (богословський, юридичний, медичний і філософський).

⁸ Форинт – угорська назва срібного половинного конвенційного талера. Австрійський уряд карбував його у 1753–1857 рр.

⁹ Ганка Вацлав (1791–1861) – чеський вчений і громадсько-культурний діяч. За політичними поглядами був русофілом. Освіту здобув у Празькому і Віденському університетах. Як особистий науковий секретар Й.Добровського ознайомився з досягненнями тогочасної науки, зокрема, славістики. Працював у Празі в Національному музеї (з 1819 р.) і в університеті (з 1848 р.), де викладав старослов'янську і російську мови. Вся його діяльність була спрямована на захист чеського народу, його мови і культури. Найбільшу популярність здобув як автор відомих фальсифікатів – Краледвірського і Зеленогірського рукописів. Переклав чеською, німецькою і польською мовами “Слово о полку Ігоревім”. Українською мовою окремі його ліричні твори перекладали І.Вагилевич, М.Шашкевич, М.Костомаров, А.Метлинський, С.Руданський та ін. Підтримував контакти з українськими вченими О.Бодяньським, П.Лукашевичем, М.Маркевичем, Я.Головацьким, Д.Зубрицьким та ін.

Документ 2

Прохання Галицького губернатора

До
Й[ого]
ц.к. апостольської Величності
найпокірніше: Прохання
галицького крайового губернатора
про створення кафедри
вивчення польської мови
у Празькому університеті
від 12 січня 827.

В[аша] Величносте!

Для службовців, які працюють у королівствах В[ашої] В[еличності] Галіції і Лодомерії, необхідними є досконалі знання польської мови, тому ця вимога¹⁰ береться до уваги при призначенні на посади.

Оскільки ж уродженці цих країв не йдуть на державну службу настільки, щоб ними можна було забезпечити усі наявні посадові місця, є потреба призначати на посади у Галіції компетентних людей з інших слов'янських провінцій – зазвичай, з Богемії та Моравії¹¹.

Від того державна служба не завжди у вигащі, бо якщо такий, хто розмовляє слов'янським діалектом, може освоїти польську мову швидше і легше, то все ж досвід вчить, що окремі з них, володіючи богемською або моравською, цієї мови¹² не знають, інші ж, частково через нестачу часу, який виділяється для професійної діяльності, частково – через відсутність належного сприймання, навіть після тривалого перебування у Галіції у вивченні мови краю значних успіхів не зробили. З цієї причини під час виконання своїх службових обов'язків вони стикалися з численними труднощами й через нерозуміння допускали помилки та перекручення, які для справи могли бути не інакше, як шкідливими.

Тому, доки частину галицьких службових посад доводиться забезпечувати богемцями, очевидно, є необхідність створення для студентів у Богемії можливості вивчати польську мову за всіма правилами, щоб не було потреби розпочинати її вивчення шойно після призначення на посаду, а якщо б при вступі на службу вони нею навіть досконало ще не володіли, все ж були б уже настільки підготовлені, що могли б удосконалюватися практично.

Будучи переконаний у цьому, з глибокою пошаною дозволяю собі просити В[ашу] В[еличність]

- 1) створити у Празькому університеті кафедру вивчення польської мови та
- 2) видати розпорядження, щоб ні одна особа з інших провінцій не могла бути призначена на посаду в Галіцію, коли виявиться, що вона не пройшла з добрими успіхами курсу польської мови у Празі або не була ґрунтовно проекзаменована призначенням для цієї мети професором польської мови та літератури у Львові й успішно не склала іспиту.

¹⁰ Після включення Галічини до своїх володінь австрійський уряд прийняв ухвалу про обов'язкове володіння державними службовцями і лікарями, які працюють у цьому краї, мовою його мешканців (*Sztymowski W. Galicya pod względem medycznym za Jędrzeja Krupińskiego, pierwszego protomeyka. 1772–1783 // Archiwum naukowe. Lwów, 1907. D.1. T.4. Zesz.1. S.145*).

¹¹ Моравське маркграфство Австрійської імперії як історична чеська територія мало свій земельний сейм у Брно. Адміністративно входило до складу Моравсько-Сілезької губернії з центром у Брно.

¹² Польської мови.

Стосовно першого пункту дозволю собі зауважити, що заснування згаданої кафедри великих витрат не спричинило б, якщо б В[аша] В[еличність] оперлася при цьому на існуючу кафедру угорської мови, в котрій, як здається, потреби немає, оскільки за час її існування не знайшлося для неї жодного слухача й, очевидно, не знайдеться у майбутньому, тому що не буде необхідності розмовляти цією мовою за неможливості одержати призначення на посаду в Угорщині.

Краус¹³

¹³ Філіпп Фрайгер фон Краус (1792–1861) – австрійський державний діяч. Після закінчення Львівської академічної гімназії навчався у Львівському університеті, де студіював філософію і право. Згодом працював на різних державних посадах у галицькому губернаторстві: бухгалтером фінансового управління, губернським секретарем (з вересня 1817 р.), губернським радником (з лютого 1823 р.), президентом галицького губернаторства (1840–1847). З 1848 р. – міністр фінансів австрійського уряду у Відні.